

П'ЯТИРІВНЕВИЙ НАГЛЯД ЗА СТАНОМ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ПРАЦІ НА БУДІВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

© 2014 МІГУС І. П., АНДРІЄНКО В. М.

УДК 331.108.37

Мігус І. П., Андрієнко В. М. П'ятирівневий нагляд за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві

Метою статті є надання пропозицій щодо систематизації існуючих видів нагляду за станом системи управління безпекою праці та надання пропозицій щодо запровадження незалежного зовнішнього нагляду. Досліджено сучасні підходи до здійснення нагляду за станом системи управління безпекою праці. Запропоновано п'ятирівневу модель нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві, до складу якої увійшли: державний, відомчий, адміністративний, громадський та незалежний рівні нагляду. Запропоновано запровадити новий рівень нагляду – незалежний внутрішній аудит, який дозволить отримати об'єктивну інформацію про стан системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві. Перспектива подальших досліджень полягає у проведенні оцінки ефективності функціонування запропонованої системи нагляду.

Ключові слова: безпека праці, економічна безпека, будівельне підприємство, система.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Мігус Ірина Петрівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (бульв. Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна)

E-mail: irynamihus@ukr.net

Андрієнко Василь Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, докторант, Університет економіки та права «КРОК» (вул. Лагерна, 30-32, Київ, 03113, Україна)

E-mail: irynamihus@ukr.net

УДК 331.108.37

Мигус И. П., Андриенко В. Н. Пятиуровневый надзор за состоянием системы управления безопасностью труда на строительном предприятии

Целью статьи является представление предложений по систематизации существующих видов надзора за состоянием системы управления безопасностью труда и представление предложений по внедрению независимого внешнего надзора. Исследованы современные подходы к осуществлению надзора за состоянием системы управления безопасностью труда. Предложена пятиуровневая модель надзора за состоянием системы управления безопасностью труда на строительном предприятии, в состав которой вошли: государственный, ведомственный, административный, общественный и независимый уровни надзора. Предложено ввести новый уровень надзора – независимый внутренний аудит, который позволит получить объективную информацию о состоянии системы управления безопасностью труда на строительном предприятии. Перспектива дальнейших исследований заключается в проведении оценки эффективности функционирования предложенной системы надзора.

Ключевые слова: безопасность труда, экономическая безопасность, строительное предприятие, система.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Мигус Ирина Петровна – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет им. Б. Хмельницкого (бульв. Шевченко, 81, Черкасы, 18031, Украина)

E-mail: irynamihus@ukr.net

Андриенко Василий Николаевич – кандидат исторических наук, доцент, докторант, Университет экономики и права «КРОК» (ул. Лагерная, 30-32, Киев, 03113, Украина)

E-mail: irynamihus@ukr.net

UDC 331.108.37

Mihus I. P., Andrienko V. M. Five-Levels-Supervision over the Labor Safety Management System at Construction Enterprise

The article is aimed to provide proposals for systematizing the existing types of supervision over the system of labor safety management and suggestions for the implementation of an independent external oversight. Modern approaches to supervision over the system of labor safety management were studied. The five-levels-model of supervision over the system of labor safety management of construction enterprise is proposed, which includes: the State, departmental, administrative, public and independent levels of supervision. It is suggested to introduce a new level of supervision, namely the independent internal audit, which allows to get objective information about state of the labor safety management system of construction enterprise. The prospect of further research is evaluation of efficiency of the proposed supervision system.

Key words: labor safety, economic security, construction enterprise, system.

Pic.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Mihus Iryna P. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Management and Economic Security, Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky (bulv. Shevchenka, 81, Cherkasy, 18031, Ukraine)

E-mail: irynamihus@ukr.net

Andrienko Vasiyl M. – Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, University of Economics and Law «KROK» (vul. Lagerna, 30-32, Kyiv, 03113, Ukraine)

E-mail: irynamihus@ukr.net

Система управління безпекою праці на підприємствах, у тому числі й будівельних, передбачає здійснення нагляду, який згідно із законодавством поділяється на державний нагляд, відомчий, адміністративний та громадський контроль.

Питанням забезпечення безпеки та її складових: безпеки праці, пожежної безпеки, санітарно-гігієнічного нагляду за станом робочих місць тощо присвячена велика низка праць зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, серед яких доцільно назвати таких, як: В. С. Бі-

лецький, В. Я. Брич, В. Я. Бурак, В. Г. Грибан, О. П. Дяків, В. В. Зацарний, Д. В. Зеркалов, Р. М. Ковтун, З. Я. Козак, В. С. Коз'яков, Л. О. Мітюк, О. П. Мягченко, О. В. Негодченко, П. Д. Пилипенко, О. І. Полукаров, Р. В. Сабарно, С. М. Синчук, С. В. Тимошук, К. Н. Ткачук, О. І. Третяк, Т. П. Шевчук, І. М. Якушев та інші.

На жаль, проведені дослідження розглядають загальні прийняті законодавчо підходи до нагляду за окремими складовими системи управління безпекою праці, не приділяючи при цьому достатньої уваги незалежно-

му нагляду за системою управління безпекою праці, що підтверджує актуальність обраної теми.

Метою статті є надання пропозицій щодо систематизації існуючих видів нагляду за станом системи управління безпекою праці та надання пропозицій щодо запровадження незалежного зовнішнього нагляду.

Організація ефективного нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві неможлива без використання системного підходу в його організації. У зв'язку з цим автором було систематизовано існуючі види нагляду за станом системи управління безпекою праці та встановлено, що на відміну від інших видів діяльності, яким притаманна незалежна (від держави, інших відомств, власників, менеджерів тощо) експертиза, управління безпекою праці не передбачає такого незалежного нагляду, що й зумовлює актуальність проведеного дослідження.

У зв'язку з цим нами було розроблено п'ятирівневу модель, яка відрізняється від інших саме видами нагляду, що здійснюється за станом системи управління безпекою праці на будівельних підприємствах (рис. 1).

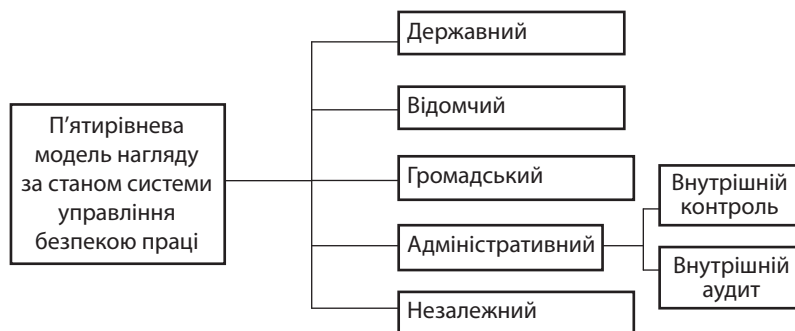

Рис. 1. П'ятирівнева модель нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельних підприємствах

Джерело: авторська розробка.

Основними рівнями нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельних підприємствах стали:

- ✦ державний;
- ✦ відомчий;
- ✦ адміністративний;
- ✦ громадський;
- ✦ незалежний.

Основними суб'єктами, що здійснюють такий нагляд, є: державні та відомчі контролюючі органи, керівництво будівельного підприємства та відповідальні працівники підприємства, громадські організації та комісії з безпеки праці професійних спілок, а також незалежні фірми (табл. 1).

Державний нагляд за станом системи управління безпекою праці на будівельних підприємствах здійснюється з додержанням законодавства про працю в порядку, передбаченому законодавством державними адміністраціями та їх виконавчими та розпорядчими органами [1].

Найвищий нагляд за обов'язковим виконанням законів про працю на території України здійснює генеральний прокурор та підпорядковані йому прокурори. Виконуючи функцію вищого державного нагляду, зокрема за точним виконанням законодавства про безпеку праці, прокурор має право безперешкодно входити в державні чи громадські установи, вимагати необхідні документи для перевірки, усні або письмові пояснення щодо порушення законодавчих актів посадовими особами незалежно від форм власності та виду господарської діяльності.

Державний нагляд за дотриманням законодавства правил і норм з безпеки праці здійснюють спеціальні інспекції, комітети та інші органи, до яких входять [2]:

- ✦ Державний комітет України по нагляду за безпечним веденням гірничопромислових робіт (Держгірпромтехнагляд України);
- ✦ Державні органи санітарно-епідеміологічного нагляду в системі Міністерства безпеки здоров'я;
- ✦ Державний пожежний нагляд у системі Міністерства надзвичайних ситуацій;
- ✦ Державний комітет з ядерної та радіаційної безпеки Міністерства екології та природних ресурсів.

Усі наведені органи діють незалежно один від одного в межах своєї компетенції на підставі відповідних Положень, затверджених Кабінетом Міністрів.

Органи державного нагляду за порушення законів та інших нормативно-правових актів про безпеку праці або створення перешкод у їх діяльності можуть притягати службових осіб до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної відповідальності відповідно до діючого законодавства.

Відомчий нагляд за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві здійснюють міністерства та відомства, яким підпорядковуються підприємства, установи та організації.

Відомчий нагляд здійснюється посадовими особами, повноважними представниками і службами міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади, а також асоціації, корпорації, концерну або іншого об'єднання, підприємства, в установах, організаціях, які належать до сфери управління цього центрального органу виконавчої влади чи створили дане об'єднання підприємств [2].

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень здійснюють на підпорядкованих підприємствах відомчий контроль за:

- ✦ функціонуванням систем управління безпекою праці та роботою служб безпеки праці;

П'ятирівнева модель нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві

Рівень нагляду		Об'єкт нагляду	Суб'єкти нагляду
1-й рівень	Державний	Будівельне підприємство в цілому	Державні контролюючі органи
2-й рівень	Відомчий	Будівельне підприємство в цілому	Відомчі контролюючі органи
3-й рівень	Громадський	Будівельне підприємство в цілому	Громадські організації та комісії з безпеки праці професійних спілок
4-й рівень	Адміністративний	Внутрішній контроль	Будівельна дільниця (ланка)
		Внутрішній аудит	Будівельний майданчик
			Будівельне підприємство в цілому
5-й рівень	Незалежний	Будівельне підприємство в цілому	Незалежні зовнішні аудитори

- ✦ страхуванням працівників підпорядкованих підприємств, установ та організацій від нещасних випадків на виробництві та профзахворювання;
- ✦ станом безпеки праці, реалізацією галузевих угод у частині комплексних заходів з питань безпеки праці;
- ✦ виконанням наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань безпеки праці, а також заходів щодо усунення причин нещасних випадків та аварій, які були зазначені у відповідних актах розслідування;
- ✦ своєчасним проведенням навчання та інструктажів працюючих на виробництві, атестації та переатестації з питань безпеки праці посадових осіб, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою;
- ✦ забезпеченням працюючих на виробництві засобами колективного та індивідуального захисту, лікувально-профілактичним харчуванням тощо.

У разі систематичного порушення законодавства у сфері безпеки праці Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, а також об'єднання підприємств, створені за галузевим принципом, у межах своїх повноважень мають право розривати контракти з керівниками підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління.

Керівництво організацією третього рівня нагляду – **адміністративного** – здійснюють роботодавець, відділ безпеки праці та/або відповідальні особи з числа працівників підприємства [3, 4].

Особливістю запропонованої нами моделі є розмежування адміністративного нагляду на внутрішній контроль та внутрішній аудит.

Внутрішній контроль здійснюється також за трьома напрямками:

- ✦ на будівельній дільниці (ланці);
- ✦ на будівельному майданчику;
- ✦ на будівельному підприємстві в цілому.

Перший напрям внутрішнього контролю здійснюється особою, відповідальною за безпеку праці на будівельній дільниці щодня, протягом робочої зміни.

Робочі місця, де роботи проводяться вперше, а також місця, де можливі загазованість, падіння та ін., перевіряють щодо забезпечення безпеки праці протягом дня. За виявленими при перевірці порушеннями і недоліками намічаються заходи щодо їх усунення, визначаються терміни і відповідальні за виконання. Усунення виявлених порушень, як правило, повинно проводитися негайно під безпосереднім наглядом керівника будівельної дільниці (ланки). Якщо недоліки, виявлені перевіркою, не можуть бути усунені силами будівельної дільниці (ланки), то його керівник повинен по закінченні огляду доповісти про це вищому керівнику для прийняття відповідних заходів. У разі грубого порушення правил і норм безпеки праці, яке може завдати шкоди здоров'ю працівників або призвести до аварії, робота припиняється до усунення цього порушення. Результати перевірки записуються у «Журналі внутрішнього контролю з безпеки праці», який повинен зберігатися в керівника підрозділу за встановленою формою. Керівник будівельної дільниці (ланки) повинен на зборах зміни проінформувати свій колектив про порушення, виявлені в результаті перевірки на першому ступені контролю, і про вжиті заходи щодо їх усунення. Щоденно наприкінці зміни керівник будівельної дільниці (ланки) повинен звітувати перед керівництвом будівельного майданчику про стан безпеки праці на будівельній дільниці (ланці).

Другий напрям внутрішнього контролю проводиться головним інженером або технічним наглядом. Ними встановлюється графік перевірки за погодженням з фахівцем з безпеки праці. Перевірки проводяться не рідше одного разу на тиждень або декаду.

Результати перевірки записуються у «Журналі внутрішнього контролю з безпеки праці», який повинен зберігатися у начальника структурного підрозділу. При цьому начальник структурного підрозділу намічає заходи, призначає виконавців і терміни виконання. Якщо намічені заходи не можуть бути виконані силами структурного підрозділу організації, то начальник структурного підрозділу по закінченні роботи комісії зобов'язаний доповісти про це керівнику організації для вжиття відповідних заходів [5].

У разі грубого порушення правил і норм безпеки праці, яке може завдати шкоди здоров'ю працівників або призвести до аварії, робота припиняється комісією до усунення цього порушення. Начальник структурного підрозділу повинен організувати виконання заходів щодо усунення недоліків і порушень з безпеки праці, виявлених другим ступенем контролю. Контроль за виконанням цих заходів здійснюють спеціаліст з безпеки праці. Наприкінці кожного тижня начальник структурного підрозділу звітує перед фахівцем з безпеки праці про виявлені порушення та заходи, вжиті щодо їх усунення. Один раз на місяць, за встановленим графіком, начальник структурного підрозділу повинен звітувати перед комісією третього ступеня контролю про стан безпеки праці у своєму структурному підрозділі.

Третій напрям внутрішнього контролю проводиться комісією з безпеки праці будівельного підприємства, у складі роботодавця, спеціаліста з безпеки праці, головного технічного нагляду. Робота комісії проводиться під керівництвом роботодавця один раз на місяць, у кінці кожного місяця.

Результати перевірки повинні оформлятися актом і цього ж дня обговорюватися на нараді, за участю керівників всіх структурних підрозділів будівельного підприємства. На нараді заслуховуються керівники будівельних майданчиків (дільниць, ланок), де виявлено незадовільний стан безпеки праці, допускаються порушення стандартів системи безпеки праці, правил і норм безпеки праці. Проведення наради оформляється протоколом і виданням наказу, із зазначенням заходів з усунення виявлених недоліків і порушень, термінів виконання та відповідальних осіб.

Громадський контроль з безпеки праці здійснюють професійні спілки, виконавцем яких є профспілковий комітет. Право комітетів профспілок контролювати виконання адміністрацією встановлених вимог з безпеки праці закріплено в законі «Про безпеку праці» і в Положенні про права профспілок.

Відповідно до цих актів профкоми здійснюють громадський контроль за дотриманням адміністрацією законодавства про працю, правил і норм з безпеки праці. Вони контролюють забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту, спецвзуттям, спецодягом та ін.

У разі загрози працюючим профспілки мають право вимагати від роботодавця припинення робіт до усунення цієї загрози [6].

Профспілки беруть участь у формуванні розділу «Безпека праці» колективного договору, шляхом якого вирішуються важливі соціальні права та гарантії працюючих у сфері трудових правовідносин. Вони можуть проводити незалежну експертизу умов праці на об'єктах, що проектуються, будуються або експлуатуються на відповідність їх нормативно-правовим актам з безпеки праці.

Професійні спілки мають захищати інтереси працівників у будь-яких конфліктних ситуаціях, що стосуються питань безпеки праці, мають доступ до інформації про заходи, що вживаються з метою профілактики нещасних випадків і професійних захворювань.

На думку багатьох авторів, **внутрішній аудит безпеки праці** – це систематичний і незалежний аналіз, який дозволяє визначити відповідність діяльності й результатів у сфері безпеки праці вимогам нормативно-правових актів з безпеки праці й запланованим заходам, а також ефективність їх впровадження та придатність для поставлених цілей.

Таким чином, внутрішній аудит безпеки праці є другою складовою адміністративного нагляду, що дозволяє оцінити стан безпеки праці на підприємстві за тривалий строк (рік і більше), зробити висновки щодо рівня безпеки праці, наявності, результативності функціонування системою управління безпекою праці та найголовніше – про відповідність діяльності підприємства у сфері забезпечення безпеки праці законодавству України та міжнародним нормам (стандартам) управління [8].

Відповідальність за систематичне проведення аналізу й оцінки ефективності та відповідності встановленим вимогам діючої на підприємстві системи управління безпекою праці несе роботодавець. За планування й обробку результатів внутрішнього аудиту відповідає Служба безпеки праці.

Ст. 13 Закону «Про безпеку праці» зобов'язує роботодавця організувати проведення аудита безпеки праці. Однак механізм реалізації цієї законодавчої норми поки офіційно не визначений. З огляду на це, на нашу думку, доцільно розглядати не лише внутрішній, а й незалежний зовнішній аудит безпеки праці на підприємствах, у тому числі й будівельних.

Для отримання об'єктивної інформації про стан системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві, керівництво та / або засновники запрошують сторонніх аудиторів для проведення **незалежного зовнішнього аудиту**, що являє собою п'ятий рівень нагляду.

Незалежний зовнішній аудит системи управління безпекою праці не є контролюючими заходами (наприклад, з боку Держнаглядохоронпраці України), а має за мету об'єктивно й неупереджено (нейтрально) з'ясувати фактичний стан з безпеки праці на даному будівельному підприємстві.

Незалежний зовнішній аудит системи управління безпекою праці, як правило, має одну або декілька цілей, зокрема:

- ✦ переконатися в тому, що система управління безпекою праці продовжує відповідати встановленим вимогам і функціонує;
- ✦ внаслідок суттєвих змін, наприклад, проведення реорганізації, внесення змін в саму систему або в організаційно-методичні документи;
- ✦ при небезпеці настання або недостатньому забезпеченні рівня безпеки, експлуатаційних показників чи надійності процесів, з огляду на їх невідповідність установленим вимогам;
- ✦ при необхідності перевірки того, що обов'язкові коригувальні дії вжиті й принесли очікуваний результат;
- ✦ при оцінці системи управління безпекою праці у зв'язку зі змінами нормативно-правових актів з питань безпеки праці.

Отже, запропонована авторами п'ятирівнева модель нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві дозволяє підійти до даного питання з позицій системного підходу та всебічно оцінити стан зазначеної системи.

ВИСНОВКИ

Надано п'ятирівневу модель нагляду за станом системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві, до складу якої увійшли: державний, відомчий, адміністративний, громадський та незалежний рівні.

Запропоновано запровадити новий рівень нагляду – незалежний внутрішній аудит, який дозволить отримати об'єктивну інформацію про стан системи управління безпекою праці на будівельному підприємстві. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Войналович О. В.** Безпека праці у ветеринарній медицині / О. В. Войналович, Т. О. Білько, Є. І. Марчишина. – К. : Основа, 2010. – 310 с.

2. Державне управління безпекою праці : монографія / К. Н. Ткачук, Д. В. Зеркалов, К. К. Ткачук, Л. О. Мітюк, Ю. О. Полукаров. – К. : Основа, 2013. – 348 с.

3. Положення про триступеневий адміністративно-громадський контроль з безпеки праці. – К. : Основа, 2001. – 6 с.

4. **Марчишина Є. І.** Триступеневий контроль у системі управління безпекою праці на будівельних підприємстві / Є. І. Марчишина, Є. Квашук // Безпека праці. – 2011. – № 11–12 (108–109). – С. 40–42.

5. **Лазар Ю. В.** Формування системи управління безпекою праці на промислових підприємствах / Ю. В. Лазар, А. О. Максимчук // Економіка і регіон. – 2013. – № 2. – С. 65–70.

6. **Слюсар А. М.** Форми державного нагляду і контролю у сфері захисту трудових прав працівників / А. М. Слюсар // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 79–86.

7. **Чудовський В. І.** Поняття і відмінність державного контролю та нагляду по забезпеченню належних, безпечних і здорових умов праці в Україні / В. І. Чудовський // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 581–587.

8. Методика щодо проведення внутрішнього аудиту СУОП [Електронний ресурс] // Режим доступу : vintu.org.ua/idata/download/120521-160110-7069.doc

REFERENCES

Chudovsky, V. I. "Poniattia i vidminnost derzhavnoho kontroliu ta nahliadu po zabezpechenniu nalezhnykh, bezpechnykh i zdorovykh umov pratsi v Ukraini" [Terms and distinction of state control and supervision to ensure proper, safe and healthy working conditions in Ukraine]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka*, no. 26 (2013): 581-587.

Lazar, Yu. V., and Maksymchuk, A. O. "Formuvannia systemy upravlinnia bezpekoiu pratsi na promyslovykh pidpriemstvakh" [Formation of safety management in the industry]. *Ekonomika i rehion*, no. 2 (2013): 65-70.

Marchyshyna, Ye. I., and Kvashuk, Ye. "Trystupenevyi kontrol u systemi upravlinnia bezpekoiu pratsi na budivelnykh pidpriemstvi" [Three-level control system safety management in construction enterprise]. *Bezpeka pratsi*, no. 11-12 (108-109) (2011): 40-42.

"Metodyka shchodo provedennia vnutrishnyoho audytu SUOP" [Methods for conducting internal audit SOUP]. vintu.org.ua/idata/download/120521-160110-7069.doc

Polozhennia pro trystupenevyi administratyvno-hromadskyi kontrol z bezpeky pratsi [Regulation on the three-administrative control of public safety]. Kyiv: Osнова, 2001.

Sliusar, A. M. "Formy derzhavnoho nahliadu i kontroliu u sferi zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv" [Forms of supervision and control for the protection of labor rights]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, no. 52 (2010): 79-86.

Tkachuk, K. N. et al. *Derzhavne upravlinnia bezpekoiu pratsi* [Public safety management]. Kyiv: Osнова, 2013.

Voinalovych, O. V., Bilko, T. O., and Marchyshyna, Ye. I. *Bezpeka pratsi u veterynarii medytsyni* [Safety in veterinary medicine]. Kyiv: Osнова, 2010.